סיכום ההתפתחויות בשנת 2003

החקלאות הישראלית נמצאת בתהליך כואב ומתמשך של צמצום במספר החקלאים וירידה בהכנסות ובתרומה לחברי הענף. גם שנת 2003 מסמנת מגמות דומות אם כי יש גם ענפי משנה שחוו שנה יותר טובה.

כללי

מוגשת להלן תמצית של ההתפתחויות שנמדדו בענף החקלאות בשנת 2003. הנתונים וניתוחם מתבססים על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כפי שמתפרסמים מידי שנה.

התפוקה החקלאית

- ערך התפוקה החקלאית נאמד ב-16.0 מיליארד ש"ח בשנת 2003, והוא גבוה ב-6.2% מפדיון הענף בשנה הקודמת, המהווים תוספת ריאלית של 1.9%.
- פדיון זה מתחלק לערך של 9.6 מיליארדי ש"ח הנובעים מענפי הצומח (60%), ו-6.4 מיליארדי ש"ח המהווים את תפוקת ענפי בעלי החיים (40%).
- תוספת הערך נובעת כולה ממצרף ענפי הצומח שערכם עלה נומינלית ב-4.2%, לעומת אומדן תוספת ערך של ענפי בעלי החיים העומד על 0.2% בלבד.
- לערך התפוקה הנוסף תרמה עלית מחירים גבוהה יחסית של המוצרים מן הצומח: 12.3%, בממוצע. בצד הכמותי, יש לציין כי זו השנה הראשונה מזה מספר שנים, שהכמויות המיוצרות על ידי מצרף ענפים זה קטנה ובשיעור משמעותי של 7.2% (כזכור הקצאות המים לחקלאות צומצמו באופן ניכר בארבע השנים האחרונות).
- עלית המחירים חלה בשיעורים גבוהים במיוחד במצרף ענפי הצומח ביעוד הייצוא, ולכך תרמה רבות ההתפתחות בתחום ערך המטבע האירופי. עלית מחירי התפוקה שהופנתה לייצוא הסתכמה בכ-20%. לעומת

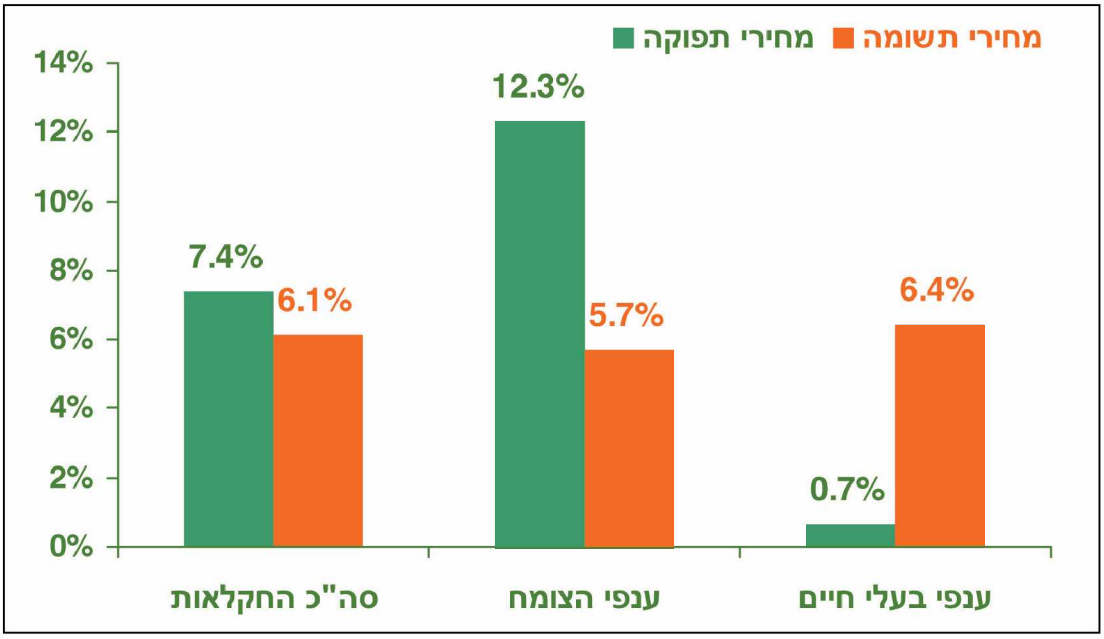

תרשים 1. השינויים במחירי התפוקה ומחירי התשומה בין השנים 2002 ו-2003

בענף החקלאות

רחל בורושק
התאחדות חקלאי ישראל, כלכלנית

זאת, כמות התוצרת שהופנתה לייצוא קטנה ב-9.5%, תופעה שאמורה להדליק נורה אדומה ביחס לכושר הצמיחה העתידי של מצרף ענפים זה.

- השינוי המצרפי הנאמד ביחס לענפי בעלי החיים, המופנים בעיקרם לשוק המקומי הטרי או באמצעות העיבוד התעשייתי, מצביע על הקטנה מסוימת של הכמויות (0.4%) ועליה מתונה של המחירים - 0.7% בלבד.

התשומה הקנויה

- הסקטור החקלאי רכש תשומות מסקטורים אחרים וברכישות בתוך הסקטור (חומרי רבייה, מספוא גס וכדומה), בערך של 8.95 מיליארד ש"ח, כאשר ערך זה גבוה ב-8% לעומת רכישת התשומות בשנת 2002 (עליה ריאלית של ערך התשומות הנרכשות בשיעור של 7.4%).
- עלית ערך התשומות נובעת מעלית מחירן בשיעור ממוצע של 6%, וכן גם מכמות תשומה גדולה יותר בכ-2% לעומת השנה הקודמת.
- מבין התשומות שמחירן עלה, יש לציין את מחירי המספוא לבעלי החיים (9% בממוצע שנתי, כאשר לקראת סוף השנה ועד עצם היום הזה חלה עלית מחירים חריגה נוספת), עלית מחירי המים בשיעור שנתי ממוצע של קרוב ל-12%, עלית מחירי הדשנים בכמעט 10%, וכן האמרת מחירי האנרגיה בשיעור הקרוב ל-20%.

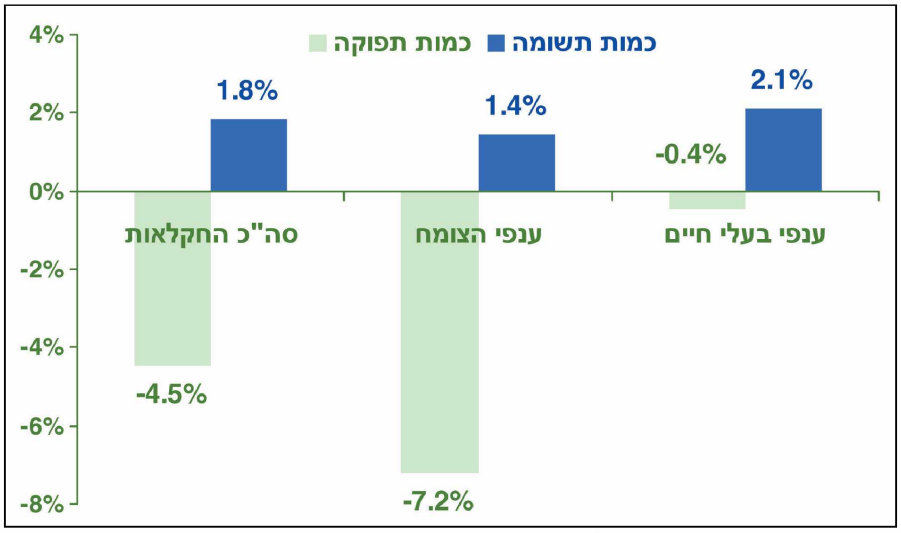

תרשים 2. השינויים בכמות התפוקה לעומת כמות התשומה בין השנים 2002 ו-2003

בשנת 2001, החלק היחסי של ההכנסה מתוך ערך התפוקה, עמד על 14%, לעומת 17% בשנה הקודמת

- יש לציין בהקשר לכך את מצבו המיוחד של חלק הסקטור החקלאי המשווק לשוק המקומי בו התפתחה רמת אינפלציה נמוכה במיוחד הנובעת ממצב המיתון העמוק, היחלשות הביקושים המקומיים. ומצד שני, החקלאים, המספקים מזון וחומרי גלם לתעשיית המזון, עמדו בפני עלית מחירים ריאלית משמעותית של התשומות.

חשבון הרווחיות

- אומדן חשבון ההכנסות של הסקטור החקלאי (לפני תשלומי העבודה העצמית ותשלומי ההון), מצביע על ירידת ההכנסות ברמה ריאלית של 16.5%, כאשר הכנסות כל הסקטור לאחר תשלומי שכר השכירים עומדות על 2.28 מיליארדי ש"ח בלבד.

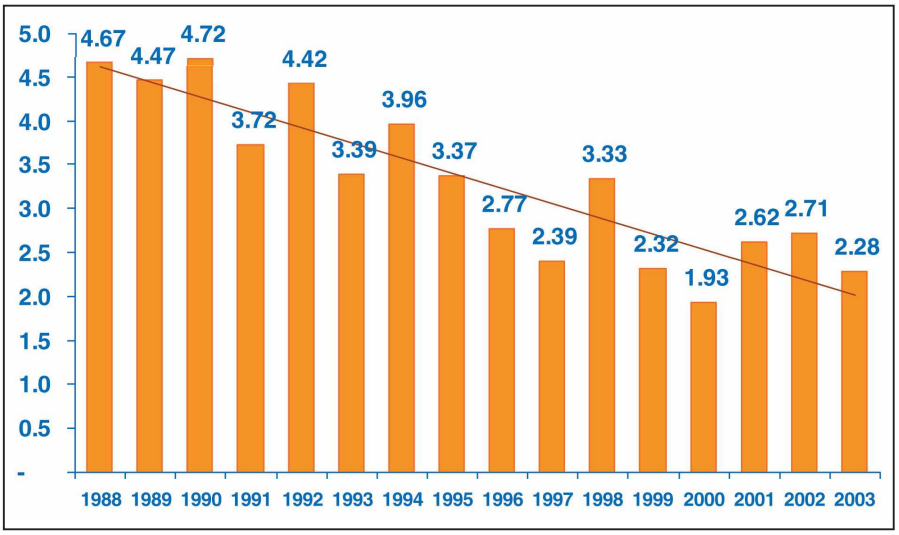

תרשים 3. התפתחות רב שנתית של ההכנסות (במיליארדי ש"ח - מחירי 2003)

טבלה 1. חשבון ענף החקלאות לשנת 2003 (במיליוני ₪).

	2002	2003	שינוי ערך נומינלי	שינוי ערך ריאלי	שינוי מחיר נומינלי	שינוי מחיר ריאלי	שינוי כמות
סה"כ התפוקה החקלאית	15,634	16,041	2.6%	1.9%	7.4%	6.6%	-4.5%
מזה: ענפי הצומח	9,269	9,662	4.2%	3.5%	12.3%	11.6%	-7.2%
ענפי בעלי חיים	6,365	6,379	0.2%	-0.5%	0.7%	0.0%	-0.4%

המקור: ל.מ.ס

- ירידת ההכנסות נובעת בעיקרה מהתפתחות שלילית של היחס תפוקה/תשומה של מצרף ענפי בעלי החיים. עלית המחירים של מצרף ענפי הצומח אפשרה להם - למרות הירידה בכמות המיוצרת, אף עליה בהכנסות של מצרף ענפים זה.
- תשלומי שכר השכירים העובדים בסקטור החקלאי עלו בשנת 2003 בשיעור מתון יחסית של 1.4%, ועלית נטל התשלומים תורגש בשנת 2004 בה עתיד לחול מיסוי משמעותי על העסקת העובדים הזרים.
- החלק היחסי של ההכנסה מתוך ערך התפוקה (הכולל תשלומים שקיבל הסקטור שלא ממכירת תפוקה כגון פיצויי ביטוח, פיצויים בגין הקטנת הקצאות המים וכדומה) יורד במקביל לירידת ההכנסות ועומד בשנת 2003 על 14%, לעומת 17% בשנה הקודמת.

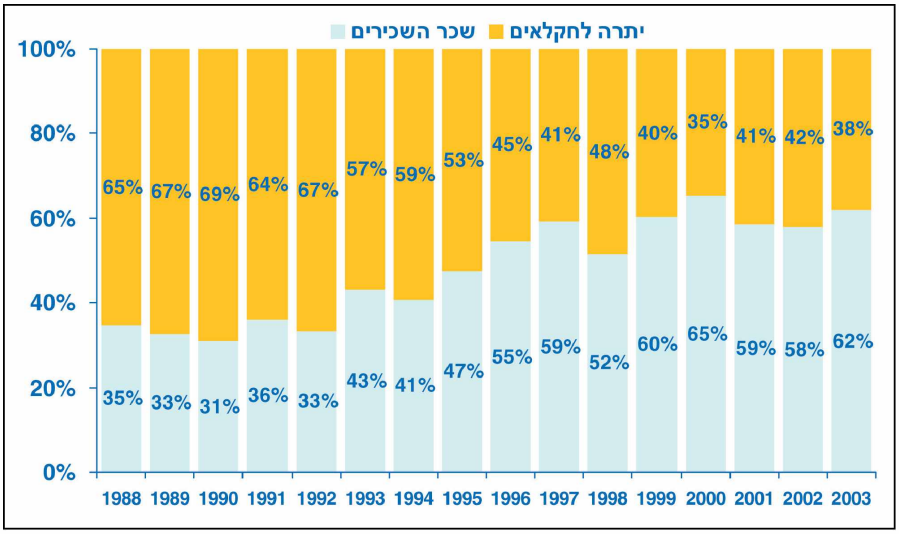

תרשים 4. התפתחות רב שנתית של התחלקות ההכנסה הנובעת מחקלאות, בין תשלומי השכר לבין הכנסות החקלאים

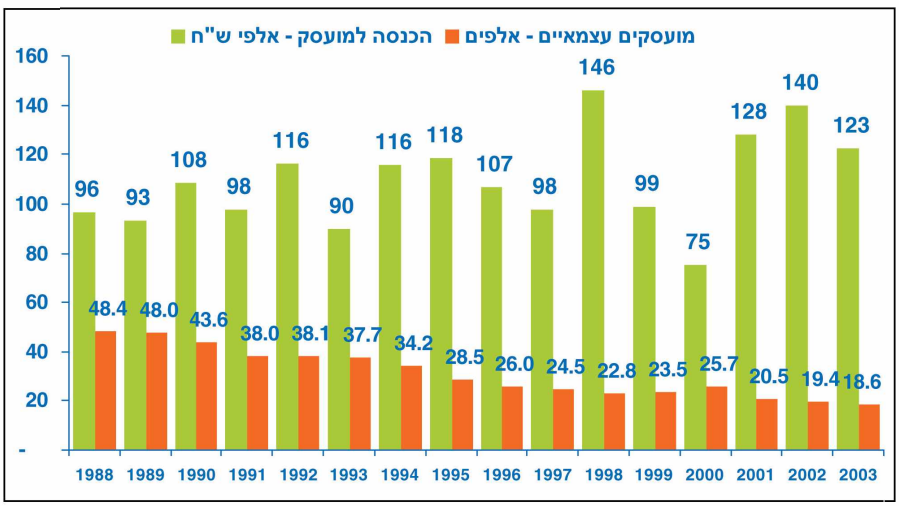

תרשים 5. התפתחות מספר החקלאים (באלפים), והכנסה שנתית למועסק עצמאי (באלפי ש"ח - במחירי 2003).

טבלה 2. התחלקות ערך התפוקה של ענפי בעלי החיים

	2002	2003
סה"כ ערך התפוקה*	100.0%	100.0%
תשומה קנויה		
ותוצרת ביניים	69.9%	75.8%
תוצר מקומי גולמי	30.1%	24.2%
ניכוי בלאי	5.6%	5.9%
תוצר מקומי נקי	24.5%	18.3%
שכר עבודה לשכירים	9.7%	9.8%
הכנסות החקלאים	14.9%	8.5%

* כולל תשלומים נלווים

- שיעור הצמיחה של הסקטור החקלאי בשנת 2003, הנמדד בשינוי ערכו הריאלי של התוצר הגולמי, הינו שלילי ובשיעור ריאלי של כ-4%. זאת, במקביל לצמיחה חיובית כלשהי הצפויה במדידה של המשק הישראלי כולו (כנראה בסביבות 0.8% בחישוב ריאלי).

מספר החקלאים

- מגמת הירידה במספר העוסקים העצמאיים בחקלאות נמשכה בשנת 2003, כאשר אומדן ה-ל.מ.ס עומד על 18.6 אלפי בעלי משקים וחברי קיבוצים העובדים בחקלאות.
- נתון זה נמוך ב-4% ממספר החקלאים שנאמד בשנה הקודמת ועמד על 19.4 אלפי חקלאים.
- הירידה במספר החקלאים, ממתנת את ירידת ההכנסות, כאשר היא מחושבת ליחידת משק. ירידת ההכנסות בשיעור ריאלי כולל של 16.5%, משמעה לכן, ירידת ההכנסה בשיעור ריאלי של 13%.
- יצוין, שבמקביל, השכר הממוצע במשק ירד בשנת 2003 בשיעור ריאלי ממוצע של 3%, כלומר - ההרעה במצב הרווחיות של החקלאים, איננה רק אבסולוטית אלא גם יחסית.

תנאי הסחר

- השינוי בתנאי הסחר בשנת 2003 הינו חיובי

ענף הצומח, מתבסס על "המפה"

מבין התשומות שמחירן עלה, יש לציין את מחירי המספוא לבעלי החיים (9% בממוצע שנתי), כאשר לקראת סוף השנה ועד עצם היום הזה חלה עלית מחירים חריגה נוספת.

לכלל הייצור החקלאי ועומד על שיפור של 1.2% (עלית מחירי התפוקה בשיעור גבוה ממחירי התשומה). שיפור זה בא לאחר הרעה משמעותית של 5% בתנאי הסחר של השנה הקודמת – 2002.

- יחד עם זאת, קיים כאמור, שוני גדול בהתפתחות המחירים בין מצרפי ענפי הצומח וענפי בעלי החיים. השיפור הממוצע בתנאי הסחר, טומן בחובו שיפור ניכר של כ-6% ביחס לענפי הצומח לעומת הרעה בסדר גודל דומה של מצרף ענפי בעלי החיים.

פיריון השימוש בתשומה הקנויה

- בניגוד למגמה הרב שנתית של שיעורי ייעול גבוהים של הסקטור החקלאי, הרי שנתוני שנת 2003 מצביעים על מדדים שליליים בתחום זה. כמות התפוקה המיוצרת קטנה ב-4.5% לעומת רכישת תשומות בהיקף גבוה יותר מזה של השנה הקודמת ובשיעור של קרוב ל-2%.
- ירידה זו של הפריון בשימוש בתשומה חדה יותר ביחס לענפי הצומח (תוצאת יחס של 8.5%-) ומתונה יותר ביחס למצרף ענפי בעלי החיים (תוצאת יחס של 2.5%-). ■